

Lieta C-328/23

**Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu kopsavilkums saskaņā ar Tiesas
Reglamenta 98. panta 1. punktu**

Iesniegšanas datums:

2023. gada 25. maijs

Iesniedzējtiesa:

Oberster Gerichtshof (Austrija)

Datums, kurā pieņemts iesniedzējtiesas nolēmums:

2023. gada 25. aprīlis

Prasītāji:

J

A

Atbildētājas:

Reisebüro GmbH

R GmbH

Pamatlietas priekšmets

Patērētāju tiesību aizsardzība – Kompleksie ceļojumi un saistītie ceļojumu pakalpojumi – Direktīva (ES) 2015/2302 – Kompleksā ceļojuma līguma izbeigšana un atteikuma tiesības pirms kompleksā ceļojuma sākuma – Izbeigšana nenovēršamu un ārkārtas apstākļu dēļ galamērķī – Pirms līguma noslēgšanas sniedzamā informācija

Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu priekšmets un juridiskais pamats

Savienības tiesību interpretācija, LESD 267. pants

Prejudiciālie jautājumi

1) Vai Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2015/2302 (2015. gada 25. novembris) par kompleksiem ceļojumiem un saistītiem ceļojumu pakalpojumiem (OV L 326, 2015. gada 11. decembris, 1. lpp.) 12. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka par nenovēršamiem un ārkārtas apstākļiem galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā, kas būtiski ietekmē kompleksā ceļojuma veikšanu vai kas būtiski ietekmē pasažieru pārvadāšanu uz galamērķi un kas dod patērētājam tiesības izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu pirms kompleksā pakalpojuma sākuma, nemaksājot nekādu izbeigšanas maksu, un uz kuriem ceļotājs atsaucas, ir jāuzskata tādi apstākļi, kas:

- kompleksā ceļojuma līguma noslēgšanas brīdī var jau pastāvēt; vai
- vēl nepastāvēja kompleksā ceļojuma līguma noslēgšanas brīdī, bet pirmo reizi var rasties tikai laikposmā starp šo brīdi un:
  - paziņojuma par izbeigšanu brīdī; vai
  - kompleksā ceļojuma sākšanās brīdī?

2) Vai minētās Direktīvas (ES) 2015/2302 12. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tajā minētie nenovēršamie un ārkārtas apstākļi ir apstākļi, kas:

- pusēm ceļojuma līguma noslēgšanas brīdī nav zināmi; vai
- pusēm ceļojuma līguma noslēgšanas brīdī var būt zināmi; vai
- pusēm ceļojuma līguma noslēgšanas brīdī nav paredzami; vai
- pusēm ceļojuma līguma noslēgšanas brīdī – attiecīgā gadījumā, atkarībā no kādiem no direktīvas izrietošiem konkrētiem kritērijiem – nevar būt paredzami; vai
- pusēm kompleksā ceļojuma līguma noslēgšanas brīdī vispārīgi gan bija zināmi, taču vēl nebija novērtējama (labākajā gadījumā, ar zināmu varbūtību varēja tikt novērtēta) to konkrētā forma (piemēram, vai tādas pandēmijas (šajā gadījumā – Covid) dēļ, kas turpinās jau mēnešiem ilgi (šajā gadījumā – vairāk nekā desmit mēnešus), brīvdienu galamērķī iestādes nosaka pienākumu veikt papildu testus un/vai iecelošanas vai izceļošanas vai attiecīgi brīvas pārvietošanās ierobežojumus); vai
- ir jāizvērtē pilnīgi neatkarīgi no attiecīgo personu rīcībā esošās informācijas, tikai pamatojoties uz objektīviem – šajā gadījumā, kādiem konkrēti no direktīvas izrietošiem – kritērijiem?

3) Vai minētās Direktīvas (ES) 2015/2302 5. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka pirms līguma noslēgšanas ceļotājam sniedzamā informācija – it īpaši 5. panta 1. punkta f) apakšpunktā minētā informācija par “valsts medicīniskajām

formalitātēm” – ir arī informācija par ceļojuma galamērķi pandēmijas dēļ veicamajiem testiem un/vai ieceļošanas un izceļošanas vai attiecīgi brīvas pārvietošanās ierobežojumiem?

Gadījumā, ja atbilde uz trešo jautājumu ir apstiprinoša:

4) Vai minētās Direktīvas (ES) 2015/2302 5. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka gadījumā, ja puses pēc savstarpējas vienošanās groza (pielāgo; “pārrezervē”) kompleksā ceļojuma līguma nosacījumus pēc tā noslēgšanas – piemēram, (kā tas ir šajā lietā) attiecībā uz tādiem konkrētiem ceļojuma pakalpojumiem 5. panta 1. punkta a) apakšpunkta izpratnē kā transporta pakalpojumi, ceļojuma maršruts vai ceļojuma datums –, pirms līguma noslēgšanas ceļotājam sniedzamā informācija ir jāsniedz pilnībā (pat ja uz to neattiecas “pārrezervācija”) vai tā daļēji no jauna vai vēlreiz jāatjaunina?

Atbilstošās Savienības tiesību normas

Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2015/2302 (2015. gada 25. novembris) par kompleksiem ceļojumiem un saistītiem ceļojumu pakalpojumiem, ar ko groza Regulu (EK) Nr. 2006/2004 un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2011/83/ES un atceļ Padomes Direktīvu 90/314/EEK, it īpaši 5. pants, kā arī 12. panta 2. punkts

Atbilstošie valsts tiesību akti

Pauschalreisegesetz [Komplekso ceļojumu likums] (turpmāk tekstā – “PRG”), it īpaši 2. panta 12. punkts, 4. panta 1. punkts un 10. pants

Īss lietas apstākļu un tiesvedības izklāsts

- 1 Prasītāji ir patērētāji un dzīvo Austrijā netālu no Vācijas robežas. Pirmā atbildētāja vada ceļojumu aģentūru un 2021. gada sākumā kā starpniece piedāvāja prasītājiem otrās atbildētājas organizētu kompleksu ceļojumu uz Kubu.
- 2 Prasītāji 2021. gada 20. janvārī, kad Austrijā Covid pandēmijas dēļ bija izsludināta mājāsēde, vērsās pie viņiem zināmas pirmās atbildētājas ceļojumu aģentūras darbinieces.
- 3 Ceļojumu aģentūras darbiniece, kas strādāja no mājām, uzaicināja prasītājus pie sevis, kur viņa viņiem paskaidroja, ka ceļošana pašlaik ir saistīta ar desmit dienām karantīnā, atgriežoties Austrijā, kā arī obligātiem PQR testiem, un ka ceļošana nākotnē būtu vieglāka, taču prasītāji atteicās to darīt. Viņa paskaidroja, ka ir iespējami lidojumi uz Kubu, par ko otrā prasītāja izrādīja sajūsmu. Uz ceļojumu aģentūras darbinieces jautājumu par to, vai otrā prasītāja vispār var doties šādā ceļojumā viņas fizisko traucējumu dēļ – tostarp viņa pārvietojas ratiņkrēslā –, otrā prasītāja atbildēja apstiprinoši. Ceļojumu aģentūras darbiniece un prasītāji

Austrijas *Außenministerium* [Ārlietu ministrijas] (turpmāk tekstā – “BMEIA”) interneta vietni saprata tādējādi, ka ieceļošana Kubā ir iespējama, taču, lai lidotu un ieceļotu Kubā, ir jāveic PQR tests. Ceļojumu aģentūras darbiniece vērsa prasītāju uzmanību uz to, ka ceļotāji tiktu aizvesti uz rezervēto viesnīcu un viņiem būtu jāpaliek viesnīcas kompleksā līdz testa rezultāta saņemšanai. Ceļojumu aģentūras darbiniece neminēja to, ka viņi arī negatīva testa rezultāta gadījumā drīkstētu pārvietoties ārpus viesnīcas kompleksa tikai pēc piektās dienas.

- 4 2021. gada 20. janvārī prasītāji rezervēja komplekso ceļojumu no 2021. gada 13. februāra līdz 2021. gada 3. martam ar lidojumu Minhene-Frankfurte-Varadero (un atpakaļ) un izmitināšanu viesnīcā ar ēdināšanu “visas izmaksas iekļautas”.
- 5 Prasītājiem 2021. gada 20. janvārī pa e-pastu nosūtītajos ceļojuma dokumentos tika norādīts, ka pasažieriem ir jābūt vismaz 72 stundas pirms viņu ierašanās izsniegtai ārsta izziņai ar negatīvu PQR testa rezultātu attiecībā uz koronavīrusu (Covid-19), un ierašanās brīdī viņiem tiks veikts vēl viens šāds tests. Tika sniegta šāda papildu informācija:

“Ņemot vērā koronavīrusa (Covid-19) izplatību, no 2020. gada 19. decembra plkst. 0.00 līdz turpmākam brīdinājumam tiek ieteikts nedoties tūrisma ceļojumos un ceļojumos, kas nav obligāti nepieciešami. Joprojām ir sagaidāmi pastāvīgi gaisa transporta un ceļojumu ierobežojumi, kā arī plaši sabiedriskās dzīves ierobežojumi.

– Sākumlapa BMEIA Homepage

Ieceļošana Kubā: Atļauta.

Priekšnoteikumi: negatīvs PQRRT attiecībā uz SARS-CoV-2, kas ieceļošanas brīdī nav izsniegts vēlāk par 72 stundām. Papildu tests par samaksu, ierodoties lidostā. Nav karantīnas. [..]

– *Sākot ar 2021. gada 1. janvāri, ieceļošanas brīdī ir jāuzrāda negatīvs PQRRT attiecībā uz SARS-Co V-2, kas nedrīkst būt izsniegts vēlāk par 72 stundām. Turklāt ieceļojošiem pasažieriem lidostā ir jāveic Covid tests, kura rezultātam jābūt pieejamam 24-48 stundu laikā. Tā izmaksas pašlaik ir 30 USD (maksājams ar kredītkarti) par vienu personu. Ieceļotājiem ir jādara zināma sava adrese Kubā. Ja testa rezultāts ir pozitīvs, viņi no turienes tiek savākti un tiek nogādāti valsts iestādē karantīnas ievērošanai. Ja testa rezultāts ir negatīvs, ir atļauts bez ierobežojumiem pārvietoties visā valstī. [..]”*

- 6 Turklāt tika norādīts uz spēkā esošajiem Austrijas pilsoņiem piemērojamiem noteikumiem par ieceļošanu un veselību BMEIA tīmekļa vietnē. Ceļotājiem esot laikus jāsaņem informācija kompetentajās pārstāvniecībās ārvalstīs. Ne vēlāk kā 48 stundas pirms izbraukšanas esot jāizlasa jaunākais [Vācijas] *Auswärtiges Amt* [Federālās ārlietu ministrijas] drošības paziņojums par attiecīgo brīvdienu reģionu un vajadzības gadījumā jāpielāgo ieceļošanas dokumenti. Nepieciešamības gadījumā atšķirīgi ieceļošanas nosacījumi tiek piemēroti pilsoņiem, kas nav

Vācijas pilsoņi, vai pilsoņiem no valstīm ar paaugstinātu Covid risku. Esot jāievēro Covid-19 noteikumi, kas piemērojami rezervētajiem lidojumiem. Informācija par to esot pieejama attiecīgās aviosabiedrības interneta vietnē.

- 7 2021. gada 22. janvārī ceļojumu aģentūras darbiniece izsniedza prasītājiem ceļošanas dokumentus, norādot, ka ir nepieciešams PQR tests lidojumam un jauns PQR tests Kubas lidostā. Nebija iespējams konstatēt, ka bija apspriests jautājums par *BMEIA* aktuālo ceļojumu brīdinājuma līmeni vai to, ka rezervācijas veikšanas brīdī attiecībā uz Kubu pastāvēja sestais ceļojumu brīdinājuma līmenis; netika runāts par piecu dienu karantīnu viesnīcas kompleksā.
- 8 2021. gada 12. februārī pirmais prasītājs lūdza ceļojumu aģentūras darbinieci sniegt informāciju par to, vai viņas sniegtā informācija par PQR testiem joprojām ir spēkā, ko tā apstiprināja pēc iepazīšanās ar *BMEIA* interneta vietni. Tika apspriesti arī ieceļošanas nosacījumi Kubā, bet ceļojumu aģentūras darbiniece neminēja interneta vietnē kopš 2021. gada 6. februāra ietvertos norādi par to, ka piektajā dienā pēc ieceļošanas ir jāveic tests par samaksu. Nebija iespējams noteikt, kādi pienākumi vai bezdarbība šajā laikposmā tiktu prasīta no tūristiem.
- 9 2021. gada 13. februārī prasītāji devās uz Minhenes lidostu, kur viņiem ceļojums tika atteikts, jo viņi neuzrādīja PQR testu.
- 10 Pēc viņu atgriešanās un ceļojumu aģentūras darbinieces norādi uz iespējamo vienotas likmes kompensācijas summu 85 % apmērā no ceļojuma cenas, puses vienojās, ka ceļojuma datums tiek mainīts uz 2021. gada 20. februāri un izlidošanas lidosta ir Frankfurte pie Mainas, ieskaitot līdz šim samaksāto ceļojuma cenu.
- 11 2021. gada 19. februārī prasītāji no pirmā atbildētāja saņēma ceļošanas dokumentus, kuros atkārtoti tika norādīts uz *BMEIA* interneta vietni, un no šiem dokumentiem secināja, ka viņi paši ir atbildīgi par ieceļošanu Vācijā.
- 12 2021. gada 18. un 19. februārī prasītāji veica izpēti, proti, gan *BMEIA* interneta vietnē attiecībā uz Kubu, gan dažādās interneta vietnēs (*BMEIA*, *ÖAMTC*, Vācijas valdība) par ieceļošanas nosacījumiem no Tiroles, kas kopš 2021. gada 14. februāra ir klasificēta kā vīrusa variantu zona, Bavārijā caurbraukšanas nolūkos ar daļēji pretrunīgu informāciju par to, vai un – apstiprinošas atbildes gadījumā – ar kādiem stingriem nosacījumiem šāda ieceļošana ir iespējama.
- 13 *BMEIA* interneta vietnē saistībā ar Kubu, situācija 2021. gada 18. februārī, līdz ar 5. punktā atspoguļotu vispārējo ar konkrēto valsti nesaistīto norādi bija ietverta norāde, kas tur ceļojumu līguma noslēgšanas brīdī 2021. gada 20. janvārī vēl nebija ietverta: *“Sākot ar 2021. gada 6. februāri, ieceļošanas brīdī ir jāuzrāda negatīvs PQT-RT tests attiecībā uz SARS-Cov-2, kas nedrīkst būt izsniegts vēlāk par 72 stundām. Turklāt ieceļojošiem pasažieriem ir jāveic Covid tests. Tā izmaksas pašlaik ir 30 USD (maksājams ar kredītkarti) par vienu personu. Pēc tam ir jāievēro obligāta karantīna Kubas valsts norādītā iestādē par samaksu*

(visbiežāk viesnīcās). Ir jāveic papildu tests par samaksu piektajā dienā pēc ieceļošanas. Rezultātam ir jābūt pieejamam no 48 līdz 72 stundām.”

- 14 2021. gada 19. februārī pēc otrās prasītājas lūguma sniegt informāciju par “karantīnu” Kubā ceļojumu aģentūras darbiniece konsultējās ar Austrijas vēstniecību Kubā par ieceļošanas nosacījumiem. Saskaņā ar Austrijas vēstniecības sniegto informāciju ceļotājiem ir jāpaliek viesnīcā līdz brīdim, kad viņiem ir pieejami uz vietas veicamā PQR testa rezultāti, taču šajā laikposmā viņi varot brīvi uzturēties viesnīcas kompleksā, kas principā vairs nevarot tikt atstāts pēc plkst. 20.00. Ceļojumu aģentūras darbiniece informēja par to otro prasītāju, iepriekš nesaņemot informāciju no otrās atbildētājas par citiem karantīnas nosacījumiem. Netika apspriests jautājums par to, vai informācija *BMEIA* interneta vietnē saistībā ar Kubu par papildu piektajā dienā pēc ieceļošanas veicamo testu ir pareiza. Tomēr prasītāji to pieņēma, jo ceļojuma pieteikumā bija ietverta atsauce uz *BMEIA* tīmekļa vietni. Tāpēc viņi pieņēma, ka karantīna Kubā ilgst 10 dienas, un uzskatīja, ka doties ceļojumā vairs nav saprātīgi.
- 15 Pirmajai atbildētājai adresētajā 2021. gada 19. februāra vēstulē prasītāji paziņoja, ka viņi “neuzsāks ceļojumu nenovēršamu ārkārtas apstākļu dēļ (līguma izbeigšana līguma pamata zuduma dēļ)” un lūdza atmaksāt viņu samaksāto summu.
- 16 Katrā ziņā 2021. gada 19. februārī attiecībā uz visu Kubu bija spēkā (maksimālais) *BMEIA* sestais ceļojumu brīdinājuma līmenis.

Pamatlietas dalībnieku galvenie argumenti

- 17 Prasītāji prasa atbildētājam solidāri atlīdzināt visu ceļojuma cenu. Viņi minēto pamato ar izskaidrošanas un informēšanas pienākumu neievērošanu, kļūdainu konsultāciju un starpniecības pakalpojumu sniegšanu, kā arī nenovēršamiem un ārkārtas apstākļiem, kas esot būtiski kavējuši un padarījuši nesaprātīgu kompleksā ceļojuma veikšanu.
- 18 Atbildētājas uzskata, ka nebija konstatējami nenovēršami un ārkārtas apstākļi. Prasītāji jau no paša sākuma esot zinājuši par pandēmijas situāciju un jauni apstākļi neesot radušies. Pret pirmo atbildētāju kā ceļojumu organizatoru nevarot tikt celta prasība.

Īss lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu apkopojums

- 19 Pirmās instances tiesa apmierināja prasību pēc būtības un puda viedokli, ka 2021. gada 19. februārī izsludinātais augstākais sestais ceļojumu brīdinājuma līmenis dod tiesības izbeigt līgumu saskaņā ar *PRG* 10. panta 2. punktu, jo tādējādi var tikt konstatēti ārkārtas apstākļi neatkarīgi no tā, ka pandēmija turpinājās jau gadu. Prasītāji arī neesot varējuši paredzēt, kādi būs ierobežojumi ceļošanai ne tikai uz Vāciju, bet arī uz Kubu, kas kopumā esot izraisījis situācija, ka ceļojuma veikšana nevar tikt sagaidīta. Turklāt atbildētāji esot atbildīgi par

līguma pārkāpumiem, kas dod tiesības uz atlīdzību un kas dod prasītājiem tiesības izbeigt līgumu.

- 20 Apelācijas instances tiesa atcēla šo spriedumu un pēc tiesvedības pabeigšanas izdeva rīkojumu pirmās instances tiesai atcelt spriedumu. Priekšnosacījumi līguma izbeigšanai bez pienākuma atlīdzināt zaudējumus neesot konstatējami, jo prasītāji esot rezervējuši komplekso ceļojumu, zinot par pandēmiju un tāpēc ieteikumiem atturēties no tūrisma un nebūtiskiem ceļojumiem, un tāpēc viņiem neesot tiesības uz atlīdzību. Papildu karantīna pēc testa veikšanas, ieceļojot Kubā, neesot nenovēršams un ārkārtas apstākļi, kas būtiski ietekmē kompleksā ceļojuma veikšanu. Lai gan atbildība par prasītājiem sniedzamo informāciju saistībā ar pārr rezervāciju ir ceļojumu organizatoriem, saskaņā ar līgumu prasītājiem, kuri pareizas informācijas saņemšanas gadījumā nebūtu uzsākuši otro ceļojumu un kuri paši ir atbildīgi par pirmā ceļojuma datuma neievērošanu, tiesības uz ceļojuma cenas atlīdzināšanu būtu tikai apmērā, no kura ir atskaitīta zaudējumu atlīdzības vienotā likme 85 % apmērā no ceļojuma pakalpojumu cenas, taču neatlīdzinot lidojuma cenu.
- 21 *Oberster Gerichtshof* [Augstākajai tiesai] ir jālemj par apelācijas sūdzību, ko prasītāji ir iesnieguši par sprieduma atcelšanu un ar kuru tie vēlas panākt, lai tiktu atjaunots pirmais spriedums, ar kuru tika apmierināta prasība. Kā pēdējās instances tiesai *Oberster Gerichtshof* ir jāiesniedz lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, ja Savienības tiesību pareiza piemērošana nav tik acīmredzama, ka nepastāv nekādas pamatotas šaubas. Šajā lietā tādas šaubas rodas.
- 22 Par pirmo jautājumu. Lēmums lietā galvenokārt ir atkarīgs no Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta vai attiecīgi 5. panta interpretācijas, no kuras savukārt ir atkarīga PRG 10. panta 2. punkta un 4. panta interpretācija. Līdzīgi jautājumi Tiesai ir tikuši uzdoti jau vairākkārt.
- 23 Par otro jautājumu. Par Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta interpretāciju, saskaņā ar kuru ceļotājam ir tiesības izbeigt līgumu, neatlīdzinot zaudējumus, ja galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā ir izveidojušies nenovēršami un ārkārtēji apstākļi, tiesību doktrīnā vācu valodā nav vienprātības. Lai gan dažu autoru ieskatā nav nozīmes jautājumam par to, vai ārkārtas apstākļi ir konstatējami līguma noslēgšanas vai izbeigšanas paziņojuma nodošanas brīdī vai tikai neilgi pirms ceļojuma uzsākšanas, un tiesībām uz līguma izbeigšanu bez pienākuma atlīdzināt zaudējumus šādos apstākļos būtu jābūt arī tad, ja ceļotājs, zinot par pandēmiju, rezervē komplekso ceļojumu – piemēram, cerībā (kas galu galā nepiepildās), ka līdz ceļojuma uzsākšanai situācija atkal uzlabosies, – citi autori uzskata, ka līguma izbeigšanu bez pienākuma atlīdzināt zaudējumus var pamatot tikai ar apstākļiem, kas rezervācijas brīdī nevarēja tikt paredzēti, jo paredzami apstākļi nav “nenovēršami un ārkārtas”. Turpretim citi autori uzsver, ka apstāklim, kas dod tiesības izbeigt līgumu, nav jābūt bijušam neparedzamam. Vairāki citi autori arī uzsver, ka jāaizsargā vairs nav persona, kura, lai gan zina par pastāvošo bīstamo situāciju, rezervē savu ceļojumu.

- 24 Par trešo un ceturto jautājumu. No Direktīvas 2015/2302 formulējuma un apsvērumiem neizriet skaidra atbilde uz jautājumu par to, kādus pienākumus sniegt informāciju pirms līguma noslēgšanas ir jāuzliek ceļojumu organizatoram, ņemot vērā 5. panta 1. punkta f) apakšpunktā minētajās “valsts medicīniskās formalitātes”, un vai tas attiecas arī uz šajā lietā nozīmīgajiem apstākļiem saistībā ar pasākumiem, kas tiek veikti brīvdienu galamērķi pandēmijas dēļ.
- 25 No vienas puses, Direktīvas 2015/2302 5. panta 1. punkta f) apakšpunkts nav iekļauts 6. panta 1. punktā ietvertajā informācijas uzskaitījumā, kurai ir jābūt kompleksā ceļojuma līguma “sastāvdaļai”. No otras puses, 7. panta 2. punktā ir paredzēts, ka kompleksā ceļojuma līgumā izklāsta visu vienošanās saturu, kas ietver visu informāciju, kas minēta tostarp 5. panta 1. punkta f) apakšpunktā.
- 26 Saskaņā ar Direktīvas 2015/2302 5. panta 1. punktu informācija, kas sniedzama pirms līguma noslēgšanas, ir jāsniedz “pirms ceļotājam kļūst saistošs jebkāds kompleksā ceļojuma līgums vai jebkurš attiecīgs piedāvājums”, taču formulējums nesniedz atbildi uz jautājumu par to, vai un kāds ir sniedzamās informācijas apjoms, ja pēc kompleksā ceļojuma līguma sākotnējās noslēgšanas par konkrētām tā daļām notiek jaunas sarunas un pēc tam par tām tiek panākta vienošanās to atšķirīgā formā (“pārrezervācija”).